

Milivoj Nenin

PREPISKA UČITELJA I UČENIKA

Razlika u godinama između Jovana Grčića⁴⁰ (rođen 1855. godine) i Tihomira Ostojića (rođen 1865. godine) bila je nepunih deset godina. Teško da bismo mogli govoriti o klasičnom odnosu učitelja i učenika. Čak ako se pogledaju pisma pisana posle 1890. godine (kada učitelj i učenik prelaze na ti) jedva da bi se i moglo znati ko je učenik a ko učitelj u čitavoj toj prepisci. Mada napuštanje učeničke pozicije Tihomira Ostojića počinje i pre nego što je sa Jovanom Grčićem postao kolega – u trenucima prvog Grčićevog poraza; kada tlo ispod nogu postaje nepouzđano! Ali, vrlo brzo ćemo u ovoj našoj priči stići do tog prvog Grčićevog poraza. U odnosu između učitelja i učenika postoji nešto što je geneza, koja ima svoje uspone i padove. Nije sve išlo glatko u životima Jovana Grčića i Tihomira Ostojića.

Pokušaćemo u ovoj priči da idemo hronološkim redom koliko je to moguće. Prvi susret između njih dvojice dogodio se 1877. godine kada je Grčić došao za suplenta Velike srpske gimnazije u Novom Sadu.⁴¹ U oči mu je upao jedan „vanredno bistar dečak“. Čitaocima je jasno da je taj dečak Tihomir Ostojić. Sledeće, školske 1877/78. godine taj dečak je u školi samo na početku školske godine. Majka ga je izvadila iz gimnazije sa željom da ga da na zanat – iako je iz svog banatskog sela Semikluša (danas Ostojićevo) došla u Novi Sad da bi školovala sina. (Poslušala je učitelje, jer je Ostojić bio najbolji đak.) Bez kuće (iz koje je izbačena pošto nije imala da plati kiriju) imovinu je rasprodala, u tim trenucima i bez posla, sama u nepoznatom gradu, ona, sem napuštanja škole i odlaska na zanat, nije videla drugo rešenje. (Uzgred, Tihomiru Ostojiću otac je umro 5. juna 1866. godine u vreme dok naš mali junak nema ni pune dve godine.)

Slučajni susret u hladnom novembarskom danu (pominjemo da je dan hladan ne da bismo zaslādili priču, već da bismo ukazali da je dečak bio neprimereno obučen) između Jovana Grčića i Tihomira Ostojića, promenio je Ostojićev život. Kad je video detinje suze i želju da ide u školu, a ne na zanat, Jovan Grčić ga uzima kod sebe u kuću. (Tada je postojala praksa da profesori dobiju na stan i hranu do tri učenika. To im je bio dodatni izvor prihoda.) Prelazak Tihomira Ostojića u kuću Jovana Grčića menja život i Ostojićevoj materi. Naime, ona je bila pred zaposlenjem u domu Marije Trandafil, velike srpske do-brotvorke, koja, pak, nije želela da buduća domostrojiteljka sa sobom dovede i dete. (Izgleda da nijedno dobročinstvo ne može da prođe bez neke pege.)

⁴⁰ Jovan Grčić, profesor, književni istoričar, pozorišni i književni kritičar, dramski pisac, putopisac, urednik časopisa... danas je potpuno zaboravljen. Najčešće ga brkaju sa pesnikom Jovanom Grčićem Milenkem. Neka ovaj tekst bude podsećanje da se ove godine navršava 150 godina od rođenja ovog pisca ogromnog opusa.

⁴¹ Prepisku sa Tihomirom Ostojićem Grčić je objavio u II knjizi Portreta s pisama, Zagreb, 1924. godine. Njihova prepiska se čuva u Rukopisnom odeljenju Matice srpske.

Punih sedam godina Tihomir Ostojić je živeo u domu Jovana Grčića. Ili, kako to slikom u jednom pismu kaže sam Tihomir Ostojić: „Dođe mi moj sedmogodišnji žitak u Vašem domu kao kakva raznobojna slika u zlatnom okviru”.

Kako je Jovan Grčić brinuo o Tihomiru Ostojiću? Nije to bio samo odnos učitelja i učenika, već mnogo više od toga. Taj odnos je vrlo brzo prerastao u roditeljsku brigu. (I da ništa drugo nije učinio Jovan Grčić za srpsku književnost to bi mu bilo dovoljno da u njoj ostane!) Ne samo što želi da Ostojić napreduje u redovnom učenju, koje zahteva školski program, već ide i daleko preko toga. U početku Ostojiću drži časove glasovira (klavira) sam Grčić, a kasnije plaća časove muzičaru Petriku. (Uzged, Tihomir Ostojić je, po svojoj želji, učio i sviranje na violini.) Grčićeve knjige bile su dostupne Ostojiću svakog trenutka, a učio je Grčić Ostojića i nemačkom jeziku (sačuvano je i nekoliko Grčićevih pisma Ostojiću na nemačkom jeziku – reč je o prvim pismima), a dao mu je i prve temelje iz francuskog jezika. Preko raspusta, posle trećeg razreda, vodi Jovan Grčić Tihomira Ostojića i Milutina Jakšića u Gradac i Budimpeštu da bi im pokazao galerije i muzeje... (Iz kuće u kojoj zajedno žive najpre izbiva Jovan Grčić. U vreme dok je Ostojić šestoskolac, Grčić odlazi u Budimpeštu da bi položio profesorski ispit. U kući je o deci brinula Tihomirova majka, koja je tri godine pre toga preuzela brigu o Grčićevoj kući. Tihomir Ostojić tada vodi dnevnik i iz tog dnevnika se vidi velika odanost Tihomira Ostojić prema Grčiću, koji se u tom dnevniku imenuje kao Gospodin.)

Prava prepiska počinje onog trenutka kada Tihomir Ostojić napusti Grčićev dom. U isto vreme iz kuće je otišla i Ostojićeva mater; tako da sada Jovan Grčić brine i o Tihomiru i o materi! Dakle, ne može biti ni reči o nekom međusobnom zaboravljanju. I u vreme studija, pored matere, Ostojiću je Grčić najveći oslonac.

Sada već, lagano, u ovoj priči dolazimo do prvog Grčićevog poraza u životu; poraza koji mu je teško pao.

Godina je 1885. i Grčić u drugoj polovini te godine napušta gimnaziju (čak prestaje da uređuje i *Stražilovo*), jer želi da nađe isplativiji posao. Hoće da položi ispit za advokata ne bi li nastavio očev posao. Na ispitu se nije proslavio – a s posla je dugo odsustvovao. Naravno da je Tihomir Ostojić imao razumevanja za taj poraz. Ali, sada kao da su se životi okrenuli: Tihomir Ostojić ovde piše kao učitelj, a Jovan Grčić se, i nehotice, našao u ulozi učenika.

Potom sledi porodična nesreća koja je slomila Jovana Grčića. Umire mu starija ćerka, Draginja, 1886. godine. Hrabri ga i teši Tihomir Ostojić. Nedugo zatim dolazi i do razvoda od prve žene, Zorke, koju je Ostojić zvao mamom. Krajem 1891. godine Jovan Grčić ostaje potpuno sam, jer je žena odvela i mlađu ćerku. (Naravno, kad smo pomenuli razvod od prve žene, to znači da se Grčić ponovo – sa više uspeha – oženio. Jer, žena Julka će mu uistinu biti oslonac u nedaćama koje su ga potom zadesile. U onome što je sledilo čak će i njegova deca, njegovi najbolji đaci, Tihomir Ostojić i Milutin Jakšić, biti sa druge strane.)

No, pre tog velikog životnog poraza Jovana Grčića, učitelj i učenik su se zavadili. I to su se tako zavadili da se jedan drugom više nisu ni javljali. Ono, pak, što smo propustili da kažemo – Tihomir Ostojić se zaposlio u Velikoj srpskoj gimnaziji prvo kao suplent, a potom i kao redovni profesor. Vidi se iz ove prepiske kako je Grčić radio na tome da se Tihomir Ostojić primi za predavača. Naravno, vidi se iz ove prepiske i kako je Tihomir Ostojić studirao. Izdvojićemo samo epizodu sa njegovog završnog ispita. Kad je polagao

srpsku i nemačku književnost kod Oskara Ažbota, na usmeni ispit iz srpske književnosti nije ni izišao, jer mu Ažbot ne prihvata pismene radove! Deo vezan za nemački jezik i književnost sa lakoćom polaže. Tihomir Ostojić, koji do tada nije padao na ispitima potpuno je zbunjen. No, ono što je ipak olakšavajuća okolnost po Tihomira Ostojića jeste činjenica da je poslednjih meseci pred ispit zaokupljen poslom: naime, ispisivao je partiture za novosadsku gimnaziju, a upravitelj, Vasa Pušibrk, bio je nestrpljiv i preko Grčića je požurivao Ostojića da završi posao. Nismo se ovde dovoljno zadržali na Ostojićevom studiranju; reći ćemo samo da mu pojedina pisma liče na izveštaje o pozorišnom i muzičkom životu u Pešti. Navike koje mu je usadio Grčić očito su postale deo Ostojićeve ličnosti. Od zanimljivih detalja izdvajamo i to da je Ostojić prvo bio na ivici da se bavi muzikom, a onda je u jednom periodu želeo da bude sveštenik. Posao profesora nijednog trenutka nije želeo.

Videli smo da je ipak postao profesor (ne poluprofesor kako sam sebe naziva u onom pismu u kojem izveštava Grčića da je položio samo nemački jezik i književnost). Nije želeo da bude profesor, recimo i to, zbog toga što je želeo više slobode. I baš zbog te želje za slobodom sukobiće se sa Jovanom Grčićem. Naime, iako su kolege, Tihomir Ostojić kao bivši Grčićev đak pod stalnom je Grčićevom zaštitom. Grčić je tu da uskoči, da ga zameni, da ga zaštiti od, ne uvek spremnog za saradnju, upravitelja Vase Pušibrka. Međutim, baš ta Grčićeva „pokrivanja“ Tihomira Ostojića bivaju pogrešno shvaćena od strane Tihomira Ostojića i Grčić biva optužen i uvređen da je „Pušibrkova kreatura“. I ne samo što je izgovorio te teške reči, već je Tihomir Ostojić posle toga prestao Grčiću da se javlja! Sve se to dešavalo na Tucindan 1896. godine. Jedan drugom se nisu javljali čak četiri godine. Ali, neka ostane zabeleženo i ovo: iznad Ostojićevog radnog stola svih ovih godina, po svedočenju pouzdanih svedoka, visila je Grčićeva fotografija!

Vratimo se, pak, najvećem Grčićevom životnom porazu. Optužen je za pedofiliju, po svoj prilici od onih istih đaka koji su mu 1898. godine priredili veliku proslavu... Neće reći Grčić imena tih đaka; ali očito je da je zavera protiv njega dugo spremna. To se vidi iz prepiske sa Isidorom Bajićem, koji je ostavio svedočanstvo o tome. (Sa Bajićem se Grčić razišao 1908. godine – jednostavno više nije mogao da ga vidi!)⁴²

Dakle, pritisak da se Grčić penzionise bio je toliko snažan, da se tražila jednoglasna osuda Jovana Grčića. Tihomir Ostojić, kao član kolektiva, uz Jovana Živojnovića, protivio se tome, ali mora da popusti. Jovan Grčić je, negde u martu 1900. godine penzionisan. (Imao je tada nepunih 45 godina.)

No, nekako pre penzionisanja, Tihomir Ostojić i Jovan Grčić su se izmirili – javno, pred čitavim kolektivom Velike srpske gimnazija u Novom Sadu. A izmirio ih je – naterao da jedan drugom pruže ruku i poljube se – vladin poverenik Margalić, koji je bio završio inspekciju u gimnaziji. Učitelj i učenik su se formalno izmirili, ali je trebalo da prođe još dosta vremena dok se pređašnje poverenje u potpunosti povratilo.

⁴² Prepisku sa Isidorom Bajićem Grčić je objavio u IV knjizi Portreta s pisama, Zagreb, 1926. godine. Isidor Bajić je predložio Jovanu Grčiću, uoči glavne skupštine artistskog odbora Društva za srpsko narodno pozorište, da postane član tog odbora. Jovan Grčić željan rehabilitacije u javnosti sa radošću pristaje. Međutim, na samoj skupštini upravo je Isidor Bajić na upražnjeno mesto u odboru predložio dr Boška Petrovića.

Tihomir Ostojić i Milutin Jakšić, rekli smo to, našli su se sa druge strane, zaklanjujući se za izgovor: „Nama jeste bio nesebičan dobrotvor, ali ako je istina ono, što za njega tvrdi sadašnji naraštaj, onda je to sablazan, koju ni mi ne možemo oprostiti”. (Uz Jovana Grčića bila je verovatno jedino žena Julka.)

No, kad se stvar utišala, kad je postalo jasno da su dokazi protiv Grčića krhki i jadni, i Tihomir Ostojić i Milutin Jakšić došli su kod Grčića i on ih je dočekao prijateljski. Tada je Tihomir Ostojić priznao da je još pre tri godine bio obavešten da se sprema akcija protiv Grčića, ali, pošto nisu govorili nije bilo načina da ga upozori.

O toj „gnusnoj aferi” njih dvojica više nisu ni reč pomenuli. (Što ne znači da ta afera nije mučila Grčića do kraja života. Iz prepiske sa ženom Julkom, dok je on u Novom Sadu, a ona u Zagrebu, to se jasno vidi.)

Pazio je – i to moramo imati u vidu – Jovan Grčić, u vreme dok je bio prokažen, da ne dolazi u „poslovni” dodir sa Ostojićem i tako mu svojim prisustvom ne dovede ugled u pitanje...

Nastavak njihove prepiske vezan je kasnije za Grčićevo pisanje *Istorije srpske književnosti* za potrebe škole. Naime, na nagovor upravitelja gimnazije Vase Pušibrka, te vladinog poverenika Margalića i patrona Antonija Hadžića, pristao je Grčić da uradi posao za koji se nije osećao dovoljno kompetentnim. Prirodno je da je po završenom poslu poslao jedan primerak Tihomiru Ostojiću. Ovaj je pažljivo pročitao knjigu i u pismu izneo čitav niz primedbi. Objavljivanje tog pisma u knjizi *Portreti s pisama* sigurno služi na čast Jovanu Grčiću! (Način na koji je Grčić priredio 5 knjiga *Portreti s pisama* je posebna priča. Knjige su priređene po najvišim standardima: pisma su objavljena u celosti – onako kako su napisana – uz podatke gde se ta pisma čuvaju, te uz iscrpne podatke o ljudima i vremenu...)

Sve Ostojićeve primedbe Jovan Grčić je pobeležio i sve načinjene greške u drugom izdanju svoje *Istorije srpske književnosti* ispravio. (U Ostojićevom pismu nalazi se ona rečenica: „Bibliografija i biografija nije još istorija književnosti”.) Uzgred, Grčić je svestan da nije dovoljno pripremljen za pisanje istorije; no, interes gimnazije bio je u pitanju. Ali, svestan je Grčić da daci tom knjigom nisu dobili ništa – i Ostojić i Živojnović su i dalje daci diktirali iz svojih beležaka!

Odnosi između njih dvojice su se lagano vraćali u prvobitno stanje. Još od 1890. godine oni su na ti – i, čini mi se, od tada se gubi odnos učitelj i učenik. Tihomir Ostojić je 1907. godine naumio da se na bečkom univerzitetu promovira u doktora filozofije te je u tu svrhu podneo disertaciju o Dositeju. Naravno da mu je u tom poslu, prevodeći čitave delove na nemački jezik, pomagao upravo Jovan Grčić. Čim je doktorirao Tihomir Ostojić je poslao dopisnicu iz Beča kojom izveštava o uspehu. Interesantno je da ta dopisnica počinje sa „Dragi Joco”, mada već i pisma pre toga (već ona iz 1903. godine) počinju sa „Dragi Joco”...

Njihov odnos je sada stabilan, bez kriza (nema onog „nemira” i „nepoverenja” kao u prvim pismima), a pisma su im najpre konkretna, radna, redovno pisana sa nekim čvrstim razlogom. Na primer, kada 1908. godine Jovan Grčić ode u Beč na nekih dvadesetak dana, dobija „zaduženja” od Tihomira Ostojića. Ta zaduženja se tiču traženja konkretnih podataka o Orfelinu. To je početak 1908. godine. Krajem te godine, pak, Tihomir Ostojić ide u Beč – „da se rasonodi i odmori od posla”, ali i da se leči! Piše Grčiću iz bolnice:

„Za mene ne treba, da se brineš. Ja sam istina, sa mnogo strana načet, imam podosta defekata od raznih ruku, ali u celini se ja još držim“. Uzgred, Ostojić se retko žali na svoje zdravstveno stanje (tu mislim na to kako su se žalili naši dugovećni pisci, Veljko Petrović ili Isidora Sekulić, na primer); kažem retko se žali, ali konstatuje svoje bolesti: pored psorijaze (stvar vrlo nevina, ali dosadna), treba da leči grlo i oči, a ima i katar na plućima. U Beču živi usamljeno – jedino nedeljom ode kod Vatroslava Jagića ili Milana Rešetara.

Čitavu školsku 1908/09 Tihomir Ostojić je proveo na dopustu pa je radio još 2 godine da bi zbog bolesti od 1. septembra 1911. godine bio penzionisan.

Kad je 1. novembra 1911. godine na glavnoj skupštini Matice srpske Tihomir Ostojić bio izabran za prvog sekretara, Jovan Grčić je još uvek u Novom Sadu. Možda je ipak bolje da citiram samog Jovana Grčića: „Znajući, da bih mu činio samo neprilike, kad bi se ma i tek pojavljivao u Matici, nisam za onih devet meseci, što sam još ostao u Novom Sadu, nikad ni zavirio onamo“.

Pred put u Zagreb, Jovan Grčić je ustupio Matici delove svoje prepiske, a i ponudio je Matici na prodaju neke stare časopise. Književni odbor je odobrio tu kupovinu za Maticinu biblioteku. Stvar sa isplatom novca nije išla baš glatko (a i suma je promenjena), pa je i povodom toga Grčić iz Zagreba pisao Ostojiću. No, iz 1912. godine važnije je jedno drugo pismo. Naime, Tihomir Ostojić Jovanu Grčiću „kao jednom od svojih najbližih“ javlja da se verio sa gospođicom Jelenom Popović.

Prepiska na relaciji Zagreb – Novi Sad ušla je u mirne vode. Kad kažem da je ušla u mirne vode imam u vidu prva pisma pisana uz povišenu temperaturu. Kao da je i jednom i drugom nedostajalo ljubavi i kao da jedan drugog uveravaju u svoju ljubav. Stalno se nešto ostavlja za kasnije; stalno je nešto nedorečeno... Pisma iz 1886. godine to najbolje ilustruju.

Oni su sada zreli ljudi, smireni, okrenuti porodici i poslu – samo prostorno udaljeni jedan od drugog. Naravno, neće ta razdvojenost biti duga – sudbina će se već pobrinuti da im ponovo ukrsti živote. (U međuvremenu je 1914. godine umrla Tihomirova majka.)

Neću pratiti njihova putešestvija početkom Prvog svetskog rata, tek od Mitrovdana 1914. godine zajedno su u Stolnom Beogradu – Sekešfehervaru. Grčićeva žena je pomogla Ostojićevima, koji su, kao i oni (Grčićevi), bili internirani, da pronađu stan u Stolnom Beogradu; tu su „se onda sastajali mal ne svaki dan“. Tri i po meseca traje to njihovo druženje – učvršćeno još i prijateljstvom žena – a onda Grčićevi odlaze u Budimpeštu, a Ostojićevi ostaju u Stolnom Beogradu. No, kontakt se ne prekida; u ratu se prenose namirnice, traži se gde je šta jeftinije, jednom rečju ispomažu se. Tihomir Ostojić je tada pod budnom detektivskom pratnjom, koje je uspeo da se oslobodi. O svemu tome uredno obaveštava Grčića. No, ono što smo propustili da kažemo, Grčiću se od polovine 1913. godine u pismima više ne obraća sa „Dragi Joco“, već sa „Dragi moj, profesore“.

U to vreme Tihomir Ostojić, pored svih neprilika, radi na Brankovim rukopisima. O tome izveštava Grčića, ali mu poverava i jednu naročitu nameru „lične prirode“: želi da to delo, kad se bude u Akademiji štampalo, posveti Jovanu Grčiću. „Želim da jednim spomenom obeležim ovu tešku zimu, koja će ostati značajna i u svetskoj istoriji. Ovo delo o Branku Radičeviću radio sam većinom u Stonom Beogradu, u vreme, dok smo ovde bili zajedno, zajedno se sastajali i šetali, zajedno uzdisali i tešili se, zajedno se nadali i hrabрили i bili u ovoj tuđini jedno drugom, kao ljudi, još više nego obično“.

Želi, dalje, Tihomir Ostojić da im ta knjiga sa tom posvetom bude spomen koji će im biti prijatan u budućim lepšim danima... Nije znao Ostojić da tih lepih dana neće biti još mnogo u životu. Ta posveta, pak, Grčiću bi mnogo značila – rehabilitaciju u javnosti.⁴³ Jovan Grčić za to vreme u Pešti sređuje biblioteku bogatašu Joci Vujiću iz Sente... Posla je bilo preko glave. Knjižnica je bila bogata „natučena srpskih knjiga“. I pored ogromnog posla, stizao je Grčić da misli o skoraj smrti – te je o tome ponešto napisao Ostojiću. Grčić je kao dete – kao da mu ponovo nedostaje ljubavi i Tihomir Ostojić, sada u ulozi učitelja, piše: „Moje osećanje prema tebi bilo je uvek isto i onako kao sad“. I dalje: „Ne daj da te u tom iko i išta buni“. U tom pismu Ostojić traži portret Branka Radičevića, za koji zna da se nalazi u Vujićevom vlasništvu.

Polovinom 1915. godine Grčić se vraća u Zagreb. Za njim stiže pismo Tihomira Ostojića: trebalo je nešto prevesti na mađarski jezik. Ali, pošto Grčić više nije u Pešti od prevoda nije bilo ništa.

Posle toga se, gotovo godinu dana, korespondencija prekinula; nastavljena je tek polovinom 1916. godine. Kada je krajem avgusta Grčić išao u Budimpeštu na 6 nedelja ponovo se javio Ostojiću, koji je tada živeo u Stolnom Beogradu. Međutim, dok su Grčićevi u Budimpešti, Ostojićevi borave u Beču. No, na dva dana pred povratak iz Budimpešte i odlazak u Zagreb, iznenadila je Grčićeve Ostojićeva žena svojom posetom. Rešili su da zimu provedu u Stolnom Beogradu, pa su prenosili stvari iz Novog Sada. (U Novom Sadu je tada prvi čovek Matice Milan Savić – to saznajemo iz pisma Tihomira Ostojića Grčiću, koji se interesovao za prepisku koju je ustupio Matici.)

Veći deo rata, dakle, Ostojić provodi u Stolnom Beogradu, no, krajem aprila 1917. godine sprema se za Novi Sad, a posle će ići gde mu doktor odredi lečenje... Ostojićeva žena stvarno odlazi u Novi Sad, a Ostojić neplanirano, kao tumač u Beč sa sestrom od tetke, na kliniku, da ova operiše oči...

Krajem 1917. godine Tihomira Ostojića ponovo pozivaju na rad u gimnaziju u Novom Sadu. (U mrtvom Novom Sadu.)

Rat je završen. Ostojić se sprema u Švajcarsku na lečenje – no, dopuštenje od švajcarske vlade se čeka više od mesec dana. Menja plan o odlasku u Švajcarsku i odlazi u Zagreb u sanatorijum na Brestovcu, licem na Vidovdan 1919. godine. Iz tog bolničkog vremena je i pismo od 7. septembra 1919. godine: moli Grčića za pomoć. Naime, nužno je da neko uradi poslednju reviziju bolničkog lista (besposlenih bolesnika) pod imenom *Injekcija*. (A to niko neće uraditi bolje od Jovana Grčića dodajemo u zagradi.) Inače, detaljna uputstva daje Ostojić Grčiću. Jedno od tih uputstava tiče se imena „Kiroslav Mrleža“ – to nije pogrešno, ostavi tako.

Grčić je ispunio traženo, i poslali su mu odštampani časopis.⁴⁴ Pred polazak kući, krajem septembra Ostojićevi su svratili kod Grčićevih u Zagreb da se pozdrave. Do maja iduće godine Tihomir Ostojić se nije javljao da bi 3-eg maja 1920. godine obradovao Grčića pismom iz Novog Sada i veću da je dobio poziv sa Univerziteta u Skoplju. Iza-

⁴³ Nisam uspeo da proverim da li je posveta i štampana. Naime, dva primerka te knjige u Biblioteci Matice srpske su bez naslovne strane.

⁴⁴ Do tog časopisa još nisam uspeo da dođem.

bran je za redovnog profesora sa stanom i dobrom platom. Nastava je trebalo da počne u septembru.

No, tek u oktobru su se Ostojićevi odselili u Skoplje, a Grčiću u Zagreb pišu 19. novembra 1920. godine i odmah zatim 11. decembra – opisujući Skoplje. (Uzgred, Tihomir Ostojić je bio izabran i za dekana.) Do kraja godine Ostojić iz Skoplja piše još jednom Jovanu Grčiću – ponovo opisujući i hvaleći Skoplje.

Poslednje Ostojićevo pismo stiže iz Rogaške Slatine. Kao da se krug zatvorio. Jer, pismo je napisano 30-og jula 1921. godine, a dan ranije Ostojić je poslao i razglednicu. Rogaška Slatina je uspomena na đачko doba – tu je Jovan Grčić vodio Tihomira Ostojića i Milutina Jakšića – pre 40 godina. Tihomir Ostojić je pun planova...

Ostojićevi su se krajem avgusta spustili u Zagreb i tu ostali preko mesec dana. Ostojić je vredno radio na proširenju svoje monografije o Branku. Dobio je zasebnu sobu u sveučilišnoj knjižnici i jednog priručnika/pomoćnika koji mu je donosio knjige. Krajem septembra Ostojić provodi desetak dana u zagrebačkoj okolini, u letnjakovcu rođene sestre Starog Barda (Stevana Vladislava Kaćanskog)... Tu ga je posetio Jovan Grčić. To je bio njihov poslednji susret. Otišao je Ostojić, sa najlepšim nadama, da konsultuje jednog specijalistu, no, u Beču umire 18-og oktobra 1921. godine. Jedan dan pre Grčićevog 66-og rođendana. Telo mu je preneseno u Beograd i sahranjeno na opštem groblju.

Jovan Grčić se, pak, zadržao u Zagrebu još nekoliko godina. Vratio se u Novi Sad, konačno, 1928. godine (školsku 1922/23 predavao u ženskoj gimnaziji u Novom Sadu), a umro je 1941. godine. Sahranjen je na Uspenskom groblju; a kakvu-takvu rehabilitaciju doživeo je dve godine pred smrt.

Na žalost, posle Ostojićeve smrti doživeo je da vidi i smrt Milete Jakšića (1935) i Milutina Jakšića (1937). Učitelju su pomrli najbolji učenici.

Išao sam da mu obidem grob. Čovek sa kojim deli grob potpuno mi je nepoznat. Ne znam gde je sahranjena Julka Grčić.